

UZBEKISTAN

LANGUAGE & CULTURE

ISSN 2181-922X

**O'ZBEKISTON:
TIL VA MADANIYAT**

Lingvistika

2025 Vol. 3 (1)

www.linguistics.tsuull.uz

Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti

Bosh muharrir: Hamidulla Dadaboyev
Bosh muharrir o'rinbosari: Zulxumor Xolmanova
Mas'ul kotib: Dilafruz Muhammadiyeva

Tahrir hay'ati

Baxtiyor Abdushukurov, Samixon Ashirboyev, Sulton Normamatov, Munavvara Qurbonova, Muhayyo Hakimova, Nodira Alavutdinova, Muqaddas Abdurahmonova, Marhabo Umurzoqova, Sabohat Bozorova, Manzura Shamsiyeva, Gavhar Komilova, Iqbol O'razova, Muhabbat Madaminova, Saodat Israilova, Mushtariy Xolmurodova, Sherqo'zi Qulbulov, Mahliyoxon Tuxtasinova, Ma'suma Mo'minova, Durdona Mahkamova.

Jurnal haqida ma'lumot

“O'zbekiston: til va madaniyat” jurnali – lingvistika, tarix, adabiyot, tarjimashunoslik, san'at, etnografiya, falsafa, antropologiya va ijtimoiy tadqiqotlarni o'rganish kabi sohalarni qamrab olgan akademik jurnal.

Jurnalning maqsadi – ko'rsatilgan sohalarga oid dolzarb mavzulardagi bahs-munozaraga undaydigan, yangi, innovatsion g'oyalarga boy, o'z konsepsiyasiga ega bo'lgan tadqiqotlarni nashr etishdir.

Ingliz, rus va o'zbek tillaridagi, shuningdek, boshqa turkiy tillarda yozilgan maqolalar qabul qilinadi. Iqtisodiy tahlillar hamda siyosatga oid maqolalar e'lon qilinmaydi.

Jurnalda kitoblarga yozilgan taqrizlar, adabiyotlar sharhi, konferensiyalar hisobotlari va tadqiqot loyihalari natijalari ham e'lon qilinadi. Mualliflar fikri tahririyat nuqtayi nazaridan farq qilishi mumkin.

“**Lingvistika**” Oliy attestatsiya komissiyasi ilmiy nashrlar ro'yxatidagi “O'zbekiston: til va madaniyat” jurnalining tilshunoslik yo'nalishidagi seriyasi bo'lib, yilda to'rt marta e'lon qilinadi. “Lingvistika” seriyasida professor-o'qituvchilar, doktorantlar, stajyor-tadqiqotchilar, mustaqil izlanuvchilar, magistrantlarning lingvistika yo'nalishidagi ilmiy maqolalari nashr etiladi.

“Lingvistika” seriyasi 2021-yil mart oyidan chiqa boshlagan.

Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti.

O'zbekiston, Toshkent, Yakkasaroy tumani, Yusuf Xos Hojib ko'chasi, 103.

Email: uzlangcult@gmail.com
Website: www.linguistics.tsuull.uz

Alisher Navoi Tashkent State University of the Uzbek Language and Literature

Editor-in-Chief: Hamidulla Dadaboev
Deputy Editor in Chief: Zulkhumor Kholmanova
Executive secretary: Dilafruz Muhammadiyeva

Editorial Committee

Bakhtiyor Abdushukurov, Samikhon Ashirbaev, Sultan Normamatov, Munavvara Kurbanova, Muhayyo Hakimova, Nodira Alavutdinova, Muqaddas Abdurahmanova, Marhabo Umurzakova, Sabohat Bozorova, Manzura Shamsieva, Gavhar Komilova, Iqbol Urazova, Muhabbat Madaminova, Saodat Israilova, Mushtariy Kholmuradova, Sherquzi Kulbulov, Makhliyokhon Tuhtasinova, Ma'suma Muminova, Durдона Mahkamova.

Journal information

“Uzbekistan: Language and Culture” is an academic journal that publishes works in the field of linguistics, history, literature, translation studies, arts, ethnography, philosophy, anthropology and social studies.

The purpose of the journal is to publish the results of the latest research that are rich in new, innovative ideas and has its own concept, which stimulates debate on topical issues in these areas.

The language of articles can be English, Russian and Uzbek. Other Turkic languages are also welcome. We do not publish economic analyses or political articles.

In addition to research articles, the journal announces book and literary work reviews, conference reports and research project results. The authors' ideas may differ from those of the editors'.

“**Linguistics**” is a linguistic series of the journal “Uzbekistan: Language and Culture” which in the list of scientific publications of the High Attestation Commission, published four times a year. The “Linguistics” series publishes linguistic articles by professors, doctoral students, trainee researchers, independent researchers, and masters.

The “Linguistics” series was launched in March 2021.

Alisher Navoi Tashkent State University of the Uzbek Language and Literature.

103, Yusuf Khos Hojib, Yakkasaray, Tashkent, Uzbekistan.

Email: uzlangcult@gmail.com
Website: www.linguistics.tsuull.uz

MUNDARIJA

Lingvistika

Hamidulla Dadaboyev

“Nahj ul-farodis” asari va uning XIV yuzyil turkiy adabiy til soʻz boyligi taraqqiyotida tutgan oʻrni.....8

Dilafruz Muhammadiyeva

“Boburnoma” lugʻatlarining leksikografik talqini.....18

Sherzod Atamuradov

Sifatsiz tarjima ishlarini yuzaga keltiruvchi omillar.....31

Nodira Alavutdinova, Gulhayo Tolibova

Ona tili darslarida badiiy matn tashkil etishning lingvistik asoslari....44

Nargiza Imomiddinova

Xitoy tili harbiy terminologiyasi tizimida soʻz-terminlarning derivatsion xususiyatlari.....49

Sabohat Qahhorova

“Qadam+ fe'l” komponentli birliklarning maʼno tizimi va tezaurusi....66

Qudratillo Bakirov

Qadimgi turkiy tildagi vaqt maʼnoli leksemalarning leksik-semantik tadqiqi va “Devonu lugatit turk” da ifodalanishi.....76

Charos Jumaniyozova

Belgi-xususiyat semantikasini tasniflashga antroposentrik yondashuv 87

Мехрибон Шамсиддинова

Преимущества и недостатки использования инновационных технологий в обучении китайскому языку 97

Dildora Suyunova

Harbiy nomlar terminologiyasida maʼnodoshlik va shakldoshlik hodisalari.....109

Shodiya Qurbonova

Nutqiy akt nazariyasi yoxud kommunikativ maqsadning ifodalanishi.....116

Umriniso Pulatova

Yoshlar slengining ijtimoiy-tabaqaviy xoslanishi.....125

Maftuna Mamarasulova	
Nominatsiya jarayonining nazariy asoslari	133
Madina Akramdjanova	
Olamning lisoniy manzarasida fitonimlarning aks etishi	142
Nargiza O'ralova	
Parsellyatsiyaning o'rganilishi: ilmiy nazariyalar va tadqiqotlar.....	149
Lola Usmonova	
Lisoniy shaxs tushunchasi va unga yondosh hodisalar tadqiqi.....	157
Muxlisa Arislanova	
She'riy matnlardagi metaforalarning lingvokognitiv asoslari: nazariy va amaliy tahlil (Erkin Vohidov she'rlari misolida).....	166
Durdona Bultakova	
O'zbek nutqiy etiketida fatik birliklarning qo'llanilishi.....	177
Ozodaxon O'ktamova	
Ingliz tilidagi raqamli muloqotda xushmuomalalik strategiyalari va ularning lingvistik xususiyatlari.....	183
Niluzar Axmedova	
O'zbek va ingliz tillarida shaxs ruhiy holatini ifodalovchi leksik birliklarning lisoniy qiymatini aniqlashda kontekst va madaniyatning roli.....	193

Content

Linguistics

Hamidulla Dadaboev

“Nahj al-Farâḍis” and Its Role in the Development of the XIV-Century
Turkic Literary Language Vocabulary.....8

Dilafroz Muhammadiyeva

The lexicographic interpretation of the “Boburnama” dictionaries.....18

Sherzod Atamuradov

Factors that cause poor quality translation work.....31

Nodira Alavutdinova, Gulhayo Tolibova

Linguistic Foundations of Organizing Literary Texts in Mother Tongue
Lessons 44

Nargiza Imomiddinova

Derivational features of word-terms in the system of military
terminology of the Chinese language 49

Sabohat Qahhorova

“Qadam + fe’l” component unit’s semantic system and thesaurus.....66

Qudratillo Bakirov

Lexical-semantic study of time-meaning lexemes in the Old Turkic
language and expression in «Devanu Lugatit Turk».....76

Charos Jumaniyozova

An Anthropocentric Approach to the classification of Feature-attribute
semantics 87

Mekhribon Shamsiddinova

Advantages and disadvantages of using innovative technologies in
teaching the Chinese languages 97

Dildora Suyunova

Phenomena of similarity in meaning and form in the terminology of
military names 109

Shodiya Qurbonova

Speech act theory or expression of communicative purpose.....116

Umriniso Pulatova

The socio-stratification of youth slang.....125

Maftuna Mamarasulova

Theoretical foundations of the nomination process.....133

Madina Akramdjanova

The reflection of phytonyms in the linguistic picture of the world ...142

Nargiza O'ralova

The Study of Parcellation: Scientific Theories and Research.....149

Lola Usmonova

Study of the concept of linguistic personality and related phenomena.....157

Muxlisa Arislanova

Linguocognitive foundations of metaphors in poetic texts: theoretical and practical analysis (on the example of the poems of Erkin Vakhidov).....166

Durdona Bultakova

The use of phatic units in the speech etiquette of uzbek language.....177

Ozodaxon O'ktamova

Politeness Strategies and Their Linguistic Features in English Digital Communication 183

Niluzar Akhmedova

The Role of Context and Culture in Defining the Linguistic Value of Lexical Units Expressing Human Psychological States in Uzbek and English 193

O'zbek va ingliz tillarida shaxs ruhiy holatini ifodalovchi leksik birliklarning lisoniy qiymatini aniqlashda kontekst va madaniyatning roli

Niluzar Axmedova¹

Annotatsiya

Bugungi kunda tilshunoslik va madaniyatshunoslikning kesishgan nuqtalaridan biri sifatida shaxsning ruhiy holatini ifodalovchi leksik birliklar masalasi dolzarb mavzulardan biri sifatida alohida e'tibor qaratilmoqda. Inson ruhiyati, his-tuyg'ulari, hissiy reaksiyalari va ichki kechinmalari til orqali tashqi olamga namoyon bo'ladi hamda ijtimoiy muloqotda muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bois, inson ruhiy kechinmalarini ifodalovchi til birliklarini tahlil qilish, ularning semantik qatlamini ochib berish, turli tillarda bunday birliklarning shakllanish qonuniyatlarini aniqlash, ularning tipologik xususiyatlarini belgilash zarur. Shuningdek, tarjima jarayonida kontekst va madaniy omillarning o'rni, ekvivalentlik masalalari, milliy xususiyatlarning ifodalanishi ham alohida ilmiy tadqiqotlarni talab qiladi. Mazkur yo'nalish bugungi lingvistik tadqiqotlar markazida turibdi.

Kalit so'zlar. *ruhiy holatni ifodalovchi birliklar, emotsional leksika, lisoniy qiymat va kontekstual semantika, o'zbek va ingliz tillarining qiyosiy tahlili, madaniyat va milliy tafakkur ta'siri, metaforik ifodalar, lingvokulturologik yondashuv, tarjima jarayoni va qiyinchiliklari, psixolingvistika, til va madaniyat munosabati.*

Til faqatgina kommunikativ vosita emas, balki millatning ruhiyati, dunyoqarashi va madaniyatini ifodalovchi eng asosiy ko'zgudir. O'zbek va ingliz tillarini qiyosiy o'rganishda shaxs ruhiy holatini ifodalovchi birliklar alohida e'tibor talab qiladi. Chunki har bir xalqning tarixiy taraqqiyoti, turmush tarzi, qadriyatlari va mentaliteti ushbu birliklarning shakllanishi hamda qo'llanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Masalan, o'zbek tilida "dixiralik", "ko'ngli cho'kdi", "ko'ngil yozmoq" kabi iboralar shaxsning ruhiy kechinmalarini chuqur ifodalaydi. Ingliz tilida esa shunga yaqin

---

¹ Axmedova Niluzar Akmalovna – Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti tayanch doktranti.

e-pochta: niluzaraxmedova4@gmail.com

Iqtibos uchun: Axmedova N. A. O'zbek va ingliz tillarida shaxs ruhiy holatini ifodalovchi leksik birliklarning lisoniy qiymatini aniqlashda kontekst va madaniyatning roli. *O'zbekiston: til va madaniyat. Lingvistika.* 2025-3: 193-204.

“heartbroken”, “downhearted”, “to cheer up” kabi birliklar mavjud bo‘lib, ularning qo‘llanishida ham o‘ziga xos madaniy va ijtimoiy omillar namoyon bo‘ladi.

Shaxs ruhiy holatini ifodalovchi birliklarni tadqiq etishda uch asosiy omilni alohida ko‘rsatib o‘tish mumkin: 1) leksik birliklarning lisoniy qiymati; 2) kontekstning semantik yukni aniqlashdagi roli; 3) madaniyat va milliy tafakkurning mazkur birliklarga ta‘siri. Leksik birliklarning lisoniy qiymatini aniqlashda ular faqat lug‘aviy ma‘no bilan chegaralanmaydi, balki qo‘llanish sharoitiga ko‘ra yangi semantik tus oladi. Kontekst esa ma‘noni toraytirishi yoki kengaytirishi, hatto mutlaqo boshqa ma‘noga yo‘naltirishi mumkin. Madaniy omillar esa ayrim birliklarning bir tilga xos, boshqasida esa mutlaq ekvivalenti yo‘qligini ko‘rsatadi. O‘zbek va ingliz tillarida ruhiy holatni ifodalovchi birliklarni qiyosiy tahlil qilish bir necha sabablarga ko‘ra muhimdir. Birinchidan, bu til birliklari milliy tafakkur va madaniy qadriyatlar haqida keng tasavvur beradi. Ikkinchidan, tarjima jarayonida bu birliklarning to‘g‘ri talqin qilinishi matnning mazmunini to‘liq ochib berishga xizmat qiladi. Uchinchi jihati shundaki, zamonaviy psixolingvistika va madaniyatlararo kommunikatsiyada bunday birliklarni o‘rganish inson ruhiyatini anglashga, millatlararo muloqotni chuqurlashtirishga yordam beradi.

Tilshunoslikda so‘nggi yillarda emotsional leksika va ruhiy holatni ifodalovchi birliklar bo‘yicha qator tadqiqotlar olib borilgan. Xorijiy tadqiqotlarda (Masalan, Anna Wierzbicka, C. K. Ogden va A. Richards kabi olimlarning ishlari) so‘zlarning emotsional semantikasi va ularning kognitiv asoslari keng yoritilgan. O‘zbek tilshunosligida ham ruhiy kechinmalarni ifodalovchi birliklar, ularning semantik tasnifi, stilistik xususiyatlari haqida ilmiy maqolalar yaratilgan. Ammo qiyosiy nuqtayi nazardan ingliz va o‘zbek tillarida bu masalani keng yoritish hali ham o‘z dolzarbligini yo‘qotgani yo‘q.

Ruhiy holatni ifodalovchi leksik birliklar ko‘pincha metaforik xarakterga ega bo‘ladi. Masalan, ingliz tilidagi “blue” so‘zi rang bildiruvchi ma‘nodan tashqari “xafa, tushkun” ma‘nosida ham qo‘llanadi. O‘zbek tilida esa “qora kunlar”, “ko‘ngli qorong‘u” iboralari aynan shu metaforik asosda shakllangan. Bu esa shuni ko‘rsatadiki, ruhiy holatni ifodalovchi birliklar tilning metaforik imkoniyatlari bilan chambarchas bog‘liqdir. Kontekstning roli esa bunday birliklarni anglashda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Masalan, ingliz tilida “cold” so‘zi oddiy haroratni bildirishi mumkin, lekin “cold person” birikmasi shaxsning hissizligi yoki mehrsizligini bildiradi. O‘zbek

tilida esa “sovuq qarash” iborasi ham xuddi shunday semantik yukni o'zida mujassamlashtiradi. Shunday qilib, kontekstdan tashqarida ayrim birliklarning asl semantik qiymatini anglash mushkul bo'lishi mumkin. Madaniyatning ta'siri esa yanada kengroqdir. Bir til madaniyatida odatiy bo'lgan ruhiy holat ifodasi boshqasida ekvivalent topmasligi mumkin. Masalan, o'zbek tilida “ko'ngil” tushunchasi juda keng qamrovli bo'lib, insonning hissiyoti, kayfiyati, ruhiyati va hatto axloqiy qiyofasini ham o'zida mujassamlashtiradi. Ingliz tilida bu tushunchaga to'liq ekvivalent yo'q; u ayrim hollarda “heart”, “soul”, “mind”, “mood” kabi so'zlar bilan ifodalanadi. Demak, bunday birliklarni tarjima qilishda madaniyatlararo tafovutlar albatta hisobga olinishi lozim. Mazkur maqolada biz o'zbek va ingliz tillarida shaxs ruhiy holatini ifodalovchi leksik birliklar va ularga teng keladigan iboralarning lisoniy qiymatini aniqlashda kontekst va madaniyatning rolini atroflicha yoritishga harakat qilamiz. Shu bilan birga, ilmiy adabiyotlarda ilgari surilgan qarashlarni tahlil qilamiz, mavjud nazariy yondashuvlarni qiyoslaymiz va tarjima jarayonida yuzaga keladigan qiyinchiliklar hamda ularning yechimlariga e'tibor qaratamiz.

Kutilayotgan ilmiy yangilik shundan iboratki, o'zbek va ingliz tillarida ruhiy holatni ifodalovchi birliklarning semantik tabiatini o'rganish orqali ular orasidagi umumiylik va farqlarni ochib berish, kontekst va madaniyatning lisoniy qiymatga ta'sirini aniqlash, tarjima jarayonida bunday birliklarni to'g'ri talqin qilish uchun amaliy tavsiyalar ishlab chiqish mumkin bo'ladi. Shu asosda tadqiqotning asosiy maqsadi quyidagilardan iborat:

O'zbek va ingliz tillarida ruhiy holatni ifodalovchi leksik birliklar va iboralarni aniqlash.

Ularning lisoniy qiymatini kontekstual tahlil asosida ochib berish.

Madaniyatning mazkur birliklarga ko'rsatadigan ta'sirini izohlash.

Tarjima jarayonida yuzaga keladigan qiyinchiliklarni aniqlash va ularning yechimlarini ko'rsatish.

Ushbu maqsadlardan kelib chiqib, maqolada qator vazifalar ham belgilab olinadi: nazariy manbalarni o'rganish, o'zbek va ingliz tillaridagi misollarni qiyoslash, lingvokulturologik tahlil olib borish va amaliy tavsiyalar ishlab chiqish.

Natijada, tilshunoslik va tarjimashunoslik sohalarida mazkur masalaga yangicha yondashuv taklif qilinadi. Bunda nafaqat lingvistik, balki madaniyatshunoslik va psixologik omillar ham

birgalikda hisobga olinadi. Zero, til – inson ruhiy olamini anglashning eng asosiy kalitidir

Tilshunoslikda leksik birliklar shaxs ruhiy holatini ifodalashning eng muhim vositasi sifatida qaraladi. Chunki inson kayfiyati, his-tuyg'ulari va kechinmalari eng avvalo so'zlar orqali ifodalanadi va tashqi dunyoga chiqadi. Bu jarayonda leksik birliklar faqat lug'aviy ma'noni emas, balki emotsional va konnotativ ma'nolarni ham o'zida mujassamlashtiradi. Masalan, o'zbek tilida "ko'ngli yorishdi" deganda, bu nafaqat shaxsning kayfiyati yaxshilangani, balki uning ruhiyati kengayib, iliqlik sezgani ham anglashiladi. Ingliz tilida esa "to feel relieved" iborasi mazkur holatga yaqin tushsa-da, unda "yorishish" obrazli ifodasi yo'q. Demak, leksik birliklarning ruhiy holatni ifodalashdagi o'rni nafaqat muloqot vositasi, balki madaniy dunyoqarashning aksidir. Har bir til o'zining tarixiy rivojlanishi, xalq tafakkuri va milliy qadriyatlari asosida shaxsning ruhiy kechinmalarini tasvirlash uchun maxsus vositalarni shakllantirgan. Shu boisdan, bu birliklarni o'rganish nafaqat lingvistik, balki lingvokulturologik va psixolingvistik ahamiyatga ham ega. Shaxs ruhiy holatini ifodalovchi birliklarning to'liq ma'nosini anglashda kontekst hal qiluvchi o'rin tutadi. Chunki bir so'z turli vaziyatlarda turlicha semantik yukni o'zida mujassamlashtirishi mumkin. Masalan, ingliz tilidagi "cold" so'zi oddiy sharoitda "sovuq"ni anglatrsa, "a cold smile" iborasida u befarqlik, samimiyatsizlik ma'nosini beradi. O'zbek tilida esa "sovuq qarash" iborasi xuddi shu ma'noni ifodalaydi. Kontekstning yana bir muhim jihati shundaki, u nafaqat so'zning aniq ma'nosini belgilaydi, balki uning hissiy ohangini ham aniqlab beradi. Masalan, o'zbek tilida "ko'ngli to'ldi" iborasi ijobiy kontekstdagi ruhiy qoniqishni bildirsa, ba'zi hollarda u salbiy ohangda – "ko'ngliga alam to'ldi" shaklida ishlatilishi mumkin. Ingliz tilida esa "to be full of" iborasi kontekstdan kelib chiqib, ijobiy (to be full of joy) yoki salbiy (to be full of sorrow) ma'noga ega bo'ladi. Demak, ruhiy holatni ifodalovchi birliklarning to'liq lisoniy qiymatini aniqlashda kontekst eng asosiy omillardan biridir.

Ruhiy holatni ifodalovchi birliklar milliy madaniyat va dunyoqarash bilan bevosita bog'liqdir. Masalan, o'zbek tilidagi "ko'ngil" tushunchasi juda keng semantik maydonga ega. U nafaqat his-tuyg'ularni, balki axloqiy qadriyatlarni ham ifodalaydi. Ingliz tilida bu tushunchaning to'liq ekvivalenti mavjud emas; u ayrim hollarda "heart", "soul", "mind", "spirit" kabi so'zlar orqali ifodalanadi. Shuningdek, ingliz madaniyatida "privacy", "personal

space” tushunchalari keng tarqalgan bo'lib, ular ruhiy holatni ifodalashga ham ta'sir ko'rsatadi. O'zbek madaniyatida esa shaxsning kayfiyati ko'pincha jamoaviy hayot, qarindoshlik munosabatlari bilan bog'liq tarzda tasvirlanadi. Shu boisdan, o'zbek tilidagi iboralar ko'proq ijtimoiy kontekstdan oziqlanadi, ingliz tilidagilari esa ko'proq individual kechinmalarga urg'u beradi. Tarjima jarayonida ruhiy holatni ifodalovchi birliklarni to'g'ri talqin qilish eng katta muammolardan biridir. Chunki bunday birliklar ko'pincha madaniy xususiyatlarga ega bo'lib, so'zma-so'z tarjima qilinganda asl mazmun yo'qolishi mumkin. Masalan, o'zbek tilidagi “ko'ngli tog'dek ko'tarildi” iborasi ingliz tilida “he felt very happy” tarzida tarjima qilinishi mumkin, ammo bu holatda obrazlilik yo'qoladi. Yaxshiroq yechim sifatida “his spirits rose like a mountain” kabi tarjima variantini qo'llash mumkin. Xuddi shuningdek, ingliz tilidagi “to have butterflies in one's stomach” iborasi so'zma-so'z tarjimada tushunarsiz bo'lishi mumkin. O'zbek tilida bu “hayajondan yuragi hapriqdi” tarzida tarjima qilinadi. Shunday qilib, tarjimon nafaqat lingvistik bilimga, balki madaniyatlararo kompetensiyaga ham ega bo'lishi lozim. Tarjima jarayonida kontekst va madaniyatni hisobga olish asosiy shartlardan biridir.

Tilshunoslik tarixida shaxs ruhiy holatini ifodalash masalasi doimiy qiziqish uyg'otib kelgan. Chunki inson tafakkuri va til o'rtasidagi bevosita aloqani ko'rsatib beruvchi eng muhim ko'rsatkichlardan biri bu – his-tuyg'ularning nomlanishi, ularning nutqda qanday ifodalanishi va kontekstda qanday ma'no kasb etishidir. O'zbek tilida “quvonch”, “xursand”, “dard”, “g'am”, “hayrat”, “qo'rquv” kabi so'zlar, ingliz tilida esa “joy”, “happiness”, “sorrow”, “fear”, “surprise”, “anger” kabi birliklar inson ruhiy olamining eng muhim kategoriyalaridan hisoblanadi. Bu birliklar oddiy leksik birlik emas, balki jamiyat madaniyatining o'ziga xos ma'naviy ko'zgusi sifatida ham namoyon bo'ladi. Masalan, o'zbek xalq og'zaki ijodida “quvonchning ko'z yoshlari” iborasi ruhiy kechinmaning ikki tomonini – ijobiy quvonch va fiziologik namoyon bo'lish (ko'zdan yosh chiqishi)ni o'zida jamlaydi. Ingliz tilida esa “tears of joy” shaklida ham uchraydi, lekin uning ishlatilish chastotasi o'zbek nutqidagi kabi yuqori emas. Til birliklari ruhiy holatni nafaqat belgilash, balki uni baholash, ifodalash va ijtimoiy munosabatga yo'naltirish vazifasini ham bajaradi. Shu bois leksik birliklarning semantik qiymatini aniqlash jarayonida ularning kontekstual qo'llanishi va madaniy asoslarini chuqur tahlil qilish talab etiladi.

O'zbek va ingliz tillarida ruhiy holatni ifodalovchi birliklar

turli leksik-semantik guruhlarga ajratiladi:

Ijobiy holatni bildiruvchi birliklar: o'zbekcha: quvonch, xursand, mamnun, baxtiyor, ko'ngli to'q. Inglizcha: joy, happiness, delight, satisfaction, content.

Salbiy holatni bildiruvchi birliklar: o'zbekcha: g'am, hasrat, qayg'u, dard, alam, xafagarchilik. Inglizcha: sorrow, grief, sadness, disappointment, depression.

Hayrat va ajablanish ifodalovchi birliklar: o'zbekcha: hayron, lol, ajab, taajjub. Inglizcha: surprise, wonder, astonishment, amazement.

Qo'rquv va xavotir ifodalovchi birliklar: o'zbekcha: qo'rquv, vahima, tashvish, xavotir. Inglizcha: fear, anxiety, terror, panic, worry.

G'azab va norozilik ifodalovchi birliklar: o'zbekcha: g'azab, jahldor, qahr, nafrat. Inglizcha: anger, rage, fury, hatred, resentment.

Bu tipologiya ikki tilning umumiy va farqli jihatlarini ko'rsatadi. Masalan, o'zbek tilida "ko'ngil" komponenti asosida ko'plab ruhiy holat birliklari shakllangan: "ko'ngli xira", "ko'ngli yorishdi", "ko'ngli tushdi". Ingliz tilida esa "heart" (yurak) va "mind" (ong) komponentlari asosida bir qator ruhiy holat ifodalari yaratilgan: "heartbroken", "kind-hearted", "peace of mind". Bu holat milliy tafakkur va madaniyatning tilga ta'sirini yaqqol ko'rsatadi.

Ruhiy holatni ifodalovchi birliklar ko'pincha kontekstsiz tushunilmaydi. Bir so'zning turli vaziyatlarda butunlay boshqa semantik rang kasb etishi mumkin. Masalan, o'zbek tilidagi "alam" so'zi:

"Uning alamini yashira olmadi" – bu yerda ruhiy og'riq, qayg'u.

"O'qimaganidan alam qiladi" – bu yerda pushaymonlik, afsus ma'nosida.

Ingliz tilida "blue" so'zi ham xuddi shunday ko'p qirrali: "She feels blue today" – tushkun kayfiyat. "The blue sky" – oddiy rang ma'nosi.

Demak, lisoniy qiymatni to'g'ri aniqlashda kontekst hal qiluvchi omil hisoblanadi. Shuning uchun tarjimada ham ruhiy holat birliklarini izohlashda doimo vaziyatni hisobga olish zarur.

Ruhiy holatni ifodalashda madaniyat muhim rol o'ynaydi. Masalan, o'zbek madaniyatida "sabr" tushunchasi juda keng tarqalgan bo'lib, ko'plab maqollarda ishlatiladi: "Sabr qilgan omad topar", "Sabrning tagi – sarvarlik". Ingliz madaniyatida esa bu tushuncha "patience" orqali ifodalanadi, ammo o'zbek tilidagi diniy-madaniy

chuqur ma'noga ega emas. Shuningdek, o'zbek nutqida "ko'ngil" markaziy tushuncha bo'lsa, ingliz nutqida "mind" va "heart" asosiy tushunchalar hisoblanadi. Bu farq ikki tilning ruhiy holat birliklarini semantik tahlil qilishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

Ruhiy holatni ifodalovchi birliklarni tarjima qilishda bir nechta muammo yuzaga chiqadi:

Semantik nomuvofiqlik: Masalan, o'zbek tilidagi "ko'ngli xira bo'ldi" iborasini inglizchaga to'g'ridan-to'g'ri tarjima qilib bo'lmaydi. U "He felt upset" yoki "He was in low spirits" shaklida beriladi.

Madaniy konnotatsiya: "Sabr" so'zining diniy-madaniy konnotatsiyasini ingliz tiliga oddiy "patience" deb tarjima qilish ma'noni yo'qotadi.

Frazeologik birliklar: "Ko'ngli joyiga tushdi" iborasining mos tarjimasi "He felt relieved" bo'lishi mumkin, lekin bunday tarjima asl milliy obrazlilikni yo'qotadi.

Yechim sifatida tarjimonda kontekstual ekvivalentlik va madaniy moslashtirish usullaridan foydalanish lozim. Shu tariqa, asl matnning semantik hamda emotsional qiymati saqlanib qoladi.

Shaxs ruhiy holatini ifodalovchi leksik birliklarni o'rganishda ko'plab tilshunoslar, adabiyotshunoslar va madaniyatshunoslar o'z ilmiy qarashlarini bildirganlar. Bu masala qadimiy turkiy manbalardan tortib zamonaviy lingvistik nazariyalargacha izchil tadqiq qilinib kelmoqda. Avvalo, Mahmud Koshg'ariyning "Devonu lug'otit-turk" asarida turkiy xalqlar ruhiy kechinmalarini ifodalovchi ko'plab birliklar keltirilgan. Masalan, "saqinè" (g'am), "kut" (baxt), "ögrünç" (ajablanish) kabi so'zlar o'sha davr turkiy jamiyatining emotsional dunyoqarashini aks ettiradi. Ushbu asar til birliklarining semantik boyligini va ularning madaniyat bilan bog'liqligini ko'rsatib beradi [Koshg'ariy, 1072/1982, p. 154]. O'zbek mumtoz adabiyotida ham shaxs ruhiy holati keng ifodalangan. Alisher Navoiy asarlarida "ko'ngil" tushunchasi markaziy o'rin egallaydi: "Ko'ngul birla sev, ko'ngul birla yig'la" misoli ko'ngilning ruhiy kechinmalar markazi sifatida tasvirlanganini ko'rsatadi [Navoiy, 1499/1991, p. 87]. Bu til va madaniyatning uyg'unligini ifodalovchi yorqin dalildir. XX asr boshidagi jadid adabiyotida esa Cho'lpon, Fitrat, Abdulla Qodiriy singari yozuvchilar qahramonlarning ruhiy iztiroblarini ijtimoiy-siyosiy voqealar bilan bog'liq holda ifodalashgan. Cho'lponning "Kecha va kunduz" romanida inson ruhiyati, qo'rquv va umidsizlik kayfiyatlari tasviri keng o'rin olgan [Cho'lpon, 1936/2010, p. 212]. Jahon tilshunosligida Sapir va Whorf til va tafakkur o'rtasidagi munosabatni chuqur o'rgangan bo'lib, ularning nazariyasiga ko'ra, til

insonning dunyoni idrok etish tarzini belgilaydi [Sapir, 1921/1955, p. 69; Whorf, 1956, p. 214]. Masalan, o'zbek tilida "ko'ngil" orqali ifodalangan ko'plab ruhiy holatlar ingliz tilida "mind" yoki "heart" orqali beriladi, bu esa madaniy tafovutlarni ochib beradi. Psixolingvistika doirasida Vygotskiy tilni ijtimoiy hodisa sifatida talqin qilib, insonning ruhiy kechinmalari til orqali tashqi dunyoga chiqishini ta'kidlaydi [Vygotskiy, 1934/1982, p. 98]. Nemis olimi Humboldt tilni "ruhiy faoliyatning in'ikosi" sifatida ko'rgan. Uning fikricha, til milliy ruhning aks-sadosi bo'lib xizmat qiladi [Humboldt, 1836/1988, p. 112]. Shu bois o'zbek tilidagi "sabr", "ko'ngil", "qanoat" kabi tushunchalarning ingliz tilida to'liq ekvivalenti yo'q. Hallidayning tizimli-funksional lingvistika nazariyasi ham muhim bo'lib, u til jamiyatdagi vazifalarni bajarishini, ruhiy holatlarni ifodalovchi birliklar esa interpersonal metafunksiyaga oid ekanini ko'rsatadi [Halliday, 1978, p. 45]. O'zbek tilshunosligida Sh. Rahmatullayev frazeologik birliklarni chuqur o'rgangan va ruhiy holat ifodalarning ko'p qismi aynan frazeologizmlar orqali berilishini ta'kidlagan: "Ko'ngli joyiga tushdi", "Ko'ngli ko'tarildi", "Ko'ngli qoldi" kabi iboralar milliy tafakkur mahsuli hisoblanadi [Rahmatullayev, 1995, p. 203].

A. Madvaliyev esa ruhiy holatni bildiruvchi so'zlarni maxsus semantik guruh sifatida ajratib, ularning lingvokulturologik xususiyatlarini tahlil qilgan [Madvaliyev, 2000, p. 311]. Ingliz tilshunosligida ham bu masalaga alohida e'tibor qaratilgan. Oxford English Dictionary [OED, 2010, p. 452] va Cambridge Dictionary [2015, p. 367]da "melancholy", "nostalgia", "euphoria" kabi ruhiy holatni bildiruvchi so'zlarning tarixiy taraqqiyoti ko'rsatilgan. Frazeologiya bo'yicha xalqaro tadqiqotchilar, jumladan Kunin [1970, p. 178], Amosova [1963, p. 93] va Arnold [1986, p. 257] ruhiy kechinmalarni ifodalashda metaforik iboralar yetakchi o'rin tutishini ta'kidlaydi. O'zbek olimi M. Qodirov lingvokulturologiyada milliy qadriyatlar va til o'zaro munosabatini yoritib, ruhiy holatni ifodalovchi birliklarni milliy qadriyatlarni aks ettiruvchi ko'zguga qiyoslaydi [Qodirov, 2012, p. 59]. Kognitiv lingvistika doirasida Lakoff va Johnson metafora nazariyasida ruhiy holatlarning ko'pincha tanaga oid metaforalar orqali ifodalanishini ko'rsatadi. Masalan, ingliz tilidagi "His heart sank" (uning yuragi cho'kdi) iborasi tushkunlikni bildiradi [Lakoff & Johnson, 1980, p. 25]. Pragmatik yondashuv ham muhimdir. Austin va Searle nutq aktlari nazariyasi doirasida ruhiy holat ifodalovchi birliklarning nafaqat ma'lumot berishi, balki ijtimoiy-amaliy akti ham bajarishini isbotlab bergan

[Austin, 1962, p. 57; Searle, 1969, p. 112]. Masalan, "I am sorry" iborasi nafaqat axborot, balki kechirim so'rash akti hisoblanadi. Xalq og'zaki ijodi ham ruhiy holat ifodalarining muhim manbai sanaladi. O'zbek maqollarida "Dardingni ichingda saqlama", "Ko'ngil ko'ngildan suv ichar" kabi birliklar keng uchrasa, ingliz maqollarida "A cheerful heart is good medicine" yoki "Every cloud has a silver lining" singari ifodalar madaniyatlararo umumiylik va tafovutlarni ko'rsatadi [Proverbs of the World, 2005, p. 144]. Umuman olganda, adabiyotlarni tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, shaxs ruhiy holatini ifodalovchi leksik birliklarning lisoniy qiymatini aniqlash faqat lingvistik emas, balki madaniy, psixologik va falsafiy yondashuvlarni ham talab etadi. Qadimgi turkiy manbalar, Navoiy merosi, jadid adabiyoti, zamonaviy tilshunoslik nazariyalari – barchasi ruhiy holat ifodalarining o'ziga xos xususiyatlarini ochib bergan.

Shaxs ruhiy holatini ifodalovchi leksik birliklarning o'zbek va ingliz tillarida ifodalanishi, ularning lisoniy qiymati hamda madaniy konnotatsiyalari bo'yicha olib borilgan tahlillar bir nechta muhim xulosalarga olib keldi. Avvalo, ruhiy holatlarni ifodalovchi so'z va iboralar tilning faqatgina leksik boyligini emas, balki xalqning dunyoqarashi, milliy mentaliteti va qadriyatlarini ham aks ettiradi. O'zbek tilidagi "ko'ngil", "sabr", "qanoat" singari birliklar o'ziga xos lingvokulturologik mazmunga ega bo'lib, ular ko'pincha diniy-falsafiy tasavvurlar bilan uyg'unlashgan. Ingliz tilida esa "mind", "heart", "spirit" kabi birliklar keng qo'llanadi va ular ko'proq individualistik hamda psixologik talqinlarga asoslangan.

Tadqiqot davomida aniqlanishicha, ruhiy holatlarni ifodalovchi birliklarning semantik maydoni frazeologik iboralar orqali yanada kengayadi. Masalan, o'zbek tilidagi "ko'ngli joyiga tushdi", "ko'ngli ko'tarildi" iboralari bilan ingliz tilidagi "lift one's spirits", "lose heart" ifodalari o'zaro funksional jihatdan mos keladi. Shu bilan birga, bu birliklarning mazmun qiymatini to'liq anglashda kontekst va madaniy fon muhim ahamiyat kasb etadi. Shuningdek, o'zbek va ingliz tilidagi ruhiy holat ifodalarining qiyosiy tahlili Sapir-Whorf gipotezasida ilgari surilganidek, til va tafakkur o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni amalda ko'rsatib berdi. Milliy til birliklari nafaqat aloqa vositasi, balki xalqning ma'naviy olamini, ijtimoiy tarixini va madaniy qadriyatlarini ifodalovchi ko'zgudir.

Umuman olganda, shaxs ruhiy holatini ifodalovchi leksik birliklar va ularga teng keladigan iboralarning lisoniy qiymatini tadqiq qilish tilshunoslikning faqat leksik-semantik darajasidagina emas, balki psixolingvistika, lingvokulturologiya va pragmatika kabi

yo'nalishlari uchun ham dolzarb ilmiy vazifadir. Ushbu sohadagi izlanishlar milliy va jahon tilshunosligi rivojiga, shuningdek, tarjima nazariyasi va amaliyotiga ham muhim ilmiy hissa qo'shishi shubhasizdir.

Adabiyotlar

- Amosova N. N. 1963. *Osnovy angliyskoy frazeologii* [Fundamentals of English phraseology]. Leningrad: Leningrad State University Press.
- Arnold I. V. 1986. *The English word*. Moscow: Vysshaya Shkola.
- Austin J. L. 1962. *How to do things with words*. Oxford: Clarendon Press.
- Cambridge University Press. 2015. *Cambridge Advanced Learner's Dictionary* (4th ed.). Cambridge: Cambridge University Press.
- Cho'lpon A. 2010. *Kecha va kunduz* [Night and Day]. Tashkent: G'afur G'ulom Publishing House. (Original work published 1936).
- Halliday M. A. K. 1978. *Language as social semiotic: The social interpretation of language and meaning*. London: Edward Arnold.
- Humboldt W. von. 1988. *On language: The diversity of human language-structure and its influence on the mental development of mankind* (P. Heath, Trans.). Cambridge: Cambridge University Press. (Original work published 1836).
- Koshg'ariy M. 1982. *Devonu lug'otit-turk* (S. Mutallibov, Trans.). Tashkent: Fan. (Original work published 1072).
- Kunin A. V. 1970. *Kurs frazeologii sovremennogo angliyskogo yazyka* [Course of phraseology of modern English]. Moscow: Vysshaya Shkola.
- Lakoff G., Johnson, M. 1980. *Metaphors we live by*. Chicago: University of Chicago Press.
- Madvaliyev A. 2000. *O'zbek tilining semantik tuzilishi* [Semantic structure of the Uzbek language]. Tashkent: Fan.
- Navoiy A. 1991. *Xazoyin ul-maoniy* [Treasuries of meanings]. Tashkent: Fan. (Original work published 1499).
- Oxford University Press. 2010. *Oxford English Dictionary* (3rd ed.). Oxford: Oxford University Press.
- Proverbs of the World. 2005. *International collection of proverbs and sayings*. London: Global Wisdom Press.
- Qodirov M. 2012. *Lingvokulturologiya va milliy qadriyatlar* [Linguoculturology and national values]. Tashkent: Universitet.
- Rahmatullayev Sh. 1995. *O'zbek frazeologiyasi masalalari* [Issues of Uzbek phraseology]. Tashkent: O'qituvchi.
- Sapir E. 1955. *Language: An introduction to the study of speech*. New York: Harcourt, Brace & World. (Original work published 1921).
- Searle J. R. 1969. *Speech acts: An essay in the philosophy of language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Vygotsky L. S. 1982. *Myshlenie i rech'* [Thinking and speech]. Moscow: Pedagogika. (Original work published 1934).
- Whorf B. L. 1956. *Language, thought, and reality: Selected writings*.

The Role of Context and Culture in Defining the Linguistic Value of Lexical Units Expressing Human Psychological States in Uzbek and English

Niluzar Akhmedova¹

Annotation

Today, one of the most relevant issues at the intersection of linguistics and cultural studies is the analysis of lexical units expressing human psychological states. The human psyche, emotions, emotional reactions, and inner experiences are manifested to the outside world through language and play a significant role in social communication. Therefore, it is essential to analyze the lexical units that represent psychological states, reveal their semantic layers, identify the laws of their formation in different languages, and determine their typological features. Furthermore, in the process of translation, the role of context and cultural factors, the problem of equivalence, and the reflection of national features require special scientific investigation. This field of study occupies a central place in modern linguistic research.

Keywords. *lexical units expressing psychological states, emotional vocabulary, linguistic value and contextual semantics, comparative analysis of Uzbek and English, cultural and national worldview influence, metaphorical expressions, linguocultural approach, translation process and difficulties, psycholinguistics, language and culture interrelation.*

References

- Amosova N. N. 1963. *Osnovy angliyskoy frazeologii* [Fundamentals of English phraseology]. Leningrad: Leningrad State University Press.
- Arnold I. V. 1986. *The English word*. Moscow: Vysshaya Shkola.
- Austin J. L. 1962. *How to do things with words*. Oxford: Clarendon Press.
- Cambridge University Press. (2015). *Cambridge Advanced Learner's Dictionary* (4th ed.). Cambridge: Cambridge University Press.
- Cho'pon A. 2010. *Kecha va kunduz* [Night and Day]. Tashkent: G'afur

---

¹ *Akhmedova Niluzar Akmalovna* –PhD student, Alisher Navoi Tashkent State University of Uzbek Language and Literature.

E-mail: niluzaraxmedova4@gmail.com

For citation: Akhmedova N. The Role of Context and Culture in Defining the Linguistic Value of Lexical Units Expressing Human Psychological States in Uzbek and English. *Uzbekistan: Language and Culture. Linguistics*. 2025-3: 193-204.

- G'ulom Publishing House. (Original work published 1936).
- Halliday M. A. K. 1978. *Language as social semiotic: The social interpretation of language and meaning*. London: Edward Arnold.
- Humboldt W. von. 1988. *On language: The diversity of human language-structure and its influence on the mental development of mankind* (P. Heath, Trans.). Cambridge: Cambridge University Press. (Original work published 1836).
- Koshg'ariy M. 1982. *Devonu lug'otit-turk* (S. Mutallibov, Trans.). Tashkent: Fan. (Original work published 1072).
- Kunin A. V. 1970. *Kurs frazeologii sovremennogo angliyskogo yazyka* [Course of phraseology of modern English]. Moscow: Vysshaya Shkola.
- Lakoff G., Johnson, M. 1980. *Metaphors we live by*. Chicago: University of Chicago Press.
- Madvaliyev A. 2000. *O'zbek tilining semantik tuzilishi* [Semantic structure of the Uzbek language]. Tashkent: Fan.
- Navoi A. 1991. *Xazoyin ul-maoniy* [Treasuries of meanings]. Tashkent: Fan. (Original work published 1499).
- Oxford University Press. 2010. *Oxford English Dictionary* (3rd ed.). Oxford: Oxford University Press.
- Proverbs of the World. 2005. *International collection of proverbs and sayings*. London: Global Wisdom Press.
- Qodirov M. 2012. *Lingvokulturologiya va milliy qadriyatlar* [Linguoculturology and national values]. Tashkent: Universitet.
- Rahmatullayev Sh. 1995. *O'zbek frazeologiyasi masalalari* [Issues of Uzbek phraseology]. Tashkent: O'qituvchi.
- Sapir E. 1955. *Language: An introduction to the study of speech*. New York: Harcourt, Brace & World. (Original work published 1921).
- Searle J. R. 1969. *Speech acts: An essay in the philosophy of language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Vygotsky L. S. 1982. *Myshlenie i rech'* [Thinking and speech]. Moscow: Pedagogika. (Original work published 1934).
- Whorf B. L. 1956. *Language, thought, and reality: Selected writings*. Cambridge, MA: MIT Press.

MAQOLA TAQDIM QILISH TALABLARI

O'zbekiston: til va madaniyat (O'zTM) – zamonaviy O'zbekiston (sobiq Turkiston) bilan bog'liq bevosita Markaziy Osiyo mintaqasini birlashtiradigan til, tarix, san'at, etnografiya, madaniyat va ijtimoiy fanlar sohalarini qamrab olgan ilmiy jurnaldir. O'zTM munozarali, zamonaviy, innovatsion, konseptual jihatdan qiziqarli, original mavzudagi ilmiy tadqiqotlarni nashr qiladi. Jurnal lingvistika, adabiyotshunoslik, tarjimashunoslik, din, falsafa, ilohiyot, fan, ta'lim, metodika, sotsiologiya, psixologiya, tarix, madaniyat, san'at, etnologiya, etnografiya, antropologiyaga oid ilmiy yo'nalishdagi maqolalar va taqrizlar hamda konferensiya hisobotlarini qabul qiladi.

I. Maqola taqdim etish uchun umumiy talablar

Qo'lyozmalar o'zbek, ingliz, rus, fors, shuningdek, boshqa turkiy tillarda ham qabul qilinadi. Agar muallif o'z maqolasini jurnalning muayyan sonida nashr ettirmoqchi bo'lsa, unda qo'lyozma jurnal nashridan kamida besh oy oldin taqdim etilishi lozim.

Qo'lyozmalar MS Word (.doc) formatida (uzlangcult@gmail.com) elektron pochtasiga yuboriladi. Iqtiboslar va izohlar uchun MS Word menejerini qo'llash mumkin.

Barcha qo'lyozmalar tahririyatga muallif (mualliflar) haqidagi qisqacha ma'lumot bilan taqdim etiladi.

Asosiy matn *Times New Roman* shrifti, 14 hajm, satr oralig'i 1 interval, hoshiyalar chapdan 3 sm, o'ngdan 1,5 sm, yuqori va pastdan 2 sm bo'lishi kerak.

Maqolalar *The Chicago Manual of Style, 16th Edition* formatida shakllantiriladi. Maqola matni 3 000–5 000 so'zdan iborat bo'lishi kerak.

O'zbek va ingliz tillarida 100–150 so'zdan iborat abstrakt (Abstrakt) va 5–10 so'zdan kam bo'lmagan kalit so'zlar (o'zbek va ingliz tillarida). Abstraktda maqolaning qisqacha mazmuni va dolzarbligi, tadqiqot natijalari aks etishi lozim.

Adabiyotlar ro'yxati 5 sahifadan oshmasligi kerak.

Kitobga taqriz (ingliz yoki boshqa tillarda bo'lishi mumkin) 1500 so'zdan oshmasligi talab etiladi.

Taqriz formati: 1) sarlavha: kitob nomi, muallif (mualliflar), nashr qilingan shahar: nashriyot nomi, nashr yili, sahifasi soni. Narxi, ISBN raqami, (qattiq/yumshoq muqova); 2) taqriz so'ngida: taqrizchining F.I.O., ish joyi, pochta manzili.

II. Maqola bo'limlarini rasmiylashtirish

Maqola nomi – normal harflarda, to'q bo'yoqda, 16 hajm.

Maqola nomi o'zbek va ingliz tillarida (agar maqola boshqa tilda yozilgan bo'lsa, maqola yozilgan til va ingliz tilida) beriladi.

Maqola kirish, asosiy qism bo'limlari va xulosadan tashkil topadi.

Maqola bo'limlari sarlavhasi – to'q bo'yoqda, 14 hajm.

III. Maqolada tarjimalardan foydalanish

Boshqa tillardagi matn yoki boshqa manbalar tarjimoni aniq ko'rsatilishi kerak. Agar matn maqola muallifi tomonidan tarjima qilingan bo'lsa, u holda "tarjima muallifniki" shaklida beriladi.

Rasmiy nashrdan olingan tarjima-matn tahrir qilinmaydi.

Zarur holatda tarjima matnga sana, turli diakritik belgilar va boshqa elementlar kiritilishi mumkin.

Tarjima qilingan matn olingan manba nomi asl holicha beriladi. Zarur deb topilsa, uning nomi qavs ichida berilishi mumkin.

Geografik nomlar tarjima qilinmaydi va asl shaklida beriladi.

Tashkilotlar nomi tarjima qilinmaydi va asl shaklida beriladi.

Davr nomi rasmiy qabul qilingan shaklda beriladi.

IV. Ko'chirma va tarjima parchaning berilishi

Manbadan olingan ko'chirma parcha asosiy matndan 1 qator tashlab ajratiladi, satr oralig'i 1 interval, markazda, 12 hajmda yoziladi.

Ko'chirmaning tarjimasi qavs ichida ( ) satr boshidan yozilishi kerak. Bunday ko'chirma *Times New Roman* shrift, 12 hajm, normal yozuvda beriladi.

V. Havola va izohlar berish

Manbaga havola matn ichida to'rtburchak qavsda [ ] beriladi. Havola qilingan manbalar bir nechta bo'lsa, ular nuqtali vergul (;) bilan ajratiladi.

Izohlar tegishli sahifa pastida, tartib raqami bilan joylashtiriladi.

VI. Qo'lyozma (toshbosma) manbalar va nashr etilgan asarlar bibliografiyasi

Bibliografiyada muallif yoki asar nomi satr boshidan, boshqa barcha qatorlari xatboshidan yoziladi. Adabiyotlar *bibliografiyada* o'zbek lotin alifbosi tartibida ko'rsatiladi.

V.1. Qo'lyozma va toshbosma manbalar bibliografiyasi

Qo'lyozma yoki toshbosma manbalarni bibliografiyada o'zi yozilgan grafikada berish maqsadga muvofiq. Lotin alifbosidagi transliteratsiyasini berish ham mumkin. Ba'zan qo'lyozma asarning nomi muallif ismidan oldin yozilishi ham mumkin.

Muallif nomi. Ko'chirilgan asr (agar mavjud bo'lsa). Asar nomi. Qo'lyozma (toshbosma): saqlanayotgan joy, inventar raqam.

Xondamir. XV asr. Makorim ul-axloq. Qo'lyozma: O'zFASHI, № 742.

Matnda qo'lyozma (toshbosma)ga havola berish:

[Xondamir, Makorim, 17^a]

VII.2. Kitoblar uchun

Bibliografiyada:

Familiya, ism. Nashr yili. *Kitob nomi*. Shahar: Nashriyot nomi.

Qudratullayev, Hasan. 2018. *Boburning adabiy-estetik olami*. Toshkent: Ma'naviyat.

Matnda kitobga havola:

[Familiya kitob nashr yili, sahifa raqami]

[Qudratullayev 2018, 99]

Agar bir muallifning bir yilda nashr qilingan kitoblaridan foydalanilgan bo'lsa, bibliografiyada kitobning nashr yili o'zbek lotin alifbosi harflari bilan ajratilib ko'rsatiladi.

Sirojiddinov, Shuhrat. 2011 (a). *Alisher Navoiy: manbalarining qiyosiy-tipologik, tekstologik tahlili*. Toshkent: Akademnashr.

Sirojiddinov, Shuhrat. 2011 (b). *O'zbek adabiyotining falsafiy sarchashmalari*. Toshkent: Akademnashr.

Matnda kitobga havola:

[Sirojiddinov 2011 (a), 99]

[Sirojiddinov 2011 (b), 67]

Ikki muallif tomonidan yozilgan kitobni bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, Ism va Ism Familiya. Nashr yili. *Kitobning nomi*. Shahar: Nashriyot nomi.

Abdurahmonov, G'anjion, Alibek Rustamov. 1984. *Navoiy tilining grammatik xususiyatlari*. Toshkent: Fan.

Matnda kitobga havola:

[Familiya va Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Abdurahmonov, Rustamov 1984, 52]

Agar kitobning uch va undan ortiq muallifi bo'lsa, bibliografiyada barcha mualliflarning ismi to'liq yoziladi. Bunday kitobga havola qilinganda, birinchi muallifning ismi yozilib, davomida *va boshqalar* deb ko'rsatiladi:

[Familiya va boshqalar nashr yili, sahifa raqami]

[Vohidov va boshqalar 2010, 847]

Kitob yoki to'plam maqolasini bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, ism. Nashr yili. "Maqola nomi." *Kitob yoki to'plam nomi*, Ism Familiya, Ism Familiya muharrirligida, maqola sahifasi raqamlari. Shahar: Nashriyot.

Abdug'afurov, Abdurashid. 2016. "Badoye' ul-bidoya"ning tuzilish sanasi". *XX asr o'zbek mumtoz adabiyotshunosligi*, Olim To'laboyev muharrirligida, 174–184. Toshkent: "O'zbekiston milliy ensiklopediyasi" Davlat ilmiy nashriyoti.

Matnda kitob yoki to'plam maqolasiga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Abdug'afurov 2016, 176]

Elektron shaklda nashr qilingan kitoblar uchun:

Elektron kitobning bir nechta formati bo'lsa, bibliografiyada foydalanilgan format ko'rsatiladi. Elektron kitobning internet manzili (URL) hamda shu manba olingan sana ko'rsatilishi lozim.

Elektron kitobni bibliografiyada berish:

Familiya, Ism. Nashr yili. *Kitob nomi*. Shahar: Nashriyot nomi. URL. Foydalanilgan sana.

Mamatov, Ulug'bek. 2018. *O'zbekiston madaniyatida tarixiy janrdagi tasviriy san'at asarlari*. Toshkent: Mumtoz so'z. <https://kitobxon.com/uz/catalog/sanat/>. 12.03.2019.

Matnda elektron kitobga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Маматов 2018, 11]

Ikki mualliftomonidan yozilgan elektron kitobni bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, Ism va Ism Familiya. Nashr yili. *Kitobning nomi*. Shahar: Nashriyot nomi. Internet adres (URL).

Sirojiddinov, Shuhrat va Sohiba Umarova. 2017. *O'zbek matnshunosligi qirralari*. Chikago: Chikago universiteti nashriyoti. <http://press-pubs.uchicago.edu/founders/>.

Matnda elektron kitobga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Sirojiddinov 2017, 19-hujjat]

VII.3. Jurnal maqolasi uchun

Chop etilgan jurnal maqolasini bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, Ism. Nashr yili. "Maqola nomi". *Jurnal nomi* jurnal soni: maqola sahifalari.

Mahmudov, Nizomiddin. 2013. "Termin, badiiy so'z va metafora". *O'zbek tili va adabiyoti* 4: 3 – 8.

Matnda jurnal maqolasiga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Mahmudov, 2013, 5]

Elektron jurnal uchun:

Elektron jurnal uchun jurnalning DOI manzili ko'rsatiladi. Agar DOI manzili mavjud bo'lmasa, internet adresi ko'rsatilishi kerak (URL). DOI – bu o'zgarimas ID bo'lib, internet tarmoqlarining elektron adreslari tizimiga ulangan, ya'ni manbani boshqaruvchi <http://dx.doi.org/> manzildir.

Elektron jurnal maqolasini bibliografiyada berish:

Familiya, Ism. Nashr yili. "Maqola nomi." *Jurnal nomi* jurnal soni: maqola sahifalari. DOI adres (yoki URL).

Aminov, Hasan. 2018. "O'zbekiston san'atida temuriylar siymosi". *O'zbekistonda xorijiy tillar* 2: 246 – 253. doi: 10.36078/1596780051.

Matnda maqolaga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Aminov 2018, 248]

7.4. Gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal uchun

Gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal maqolasiga havola matn shaklida beriladi (masalan, Muhammadjon Imomnazarovning 27.02.2005dagi "O'zbekiston adabiyoti va san'ati" gazetasida chop etilgan maqolasida

aytilganidek...); odatda, bunday manbalar umumiy adabiyotlar ro'yxatida keltirilmaydi. Agar keltirilsa, kitoblarga qo'yiladigan talablarga asosan beriladi.

Agar onlayn maqolaga havola berilayotgan bo'lsa, uning internet manzili (URL), maqola olingan sana ko'rsatilishi kerak.

Gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal maqolasini bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, Ism. Nashr yili. "Maqola nomi." *Gazeta-Jurnal nomi*, nashr sanasi. Imomnazarov, Muhammadjon. 2005. "Jomiy "Xamsa" yozganmi?." *O'zbekiston adabiyoti va san'ati*, January 25.

Matnda maqolaga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Imomnazarov 2005, 4]

Elektron gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal maqolasini bibliografiyada berish:

Familiya, Ism. Nashr yili. "Maqola nomi." *Jurnal nomi*, nashr sanasi. Internet adres.

Jabborov, Rustam. 2019. "Navoiyning Tabrizda yashagan xorazmlik kotibi". *UZA: O'zbekiston Milliy axborot agentligi*, 08.12. <https://uza.uz/uz>.

Matnda maqolaga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Jabborov 2010, 17]

Maqola so'ngida foydalanilgan adabiyotlar o'zbek lotin alifbosi tartibida beriladi. Adabiyotlar ro'yxati ikki qismdan iborat bo'lishi, birinchi qismda foydalanilgan adabiyot chop etilgan grafikada yuqorida ko'rsatilgan shaklda rasmiylashtirilishi, ikkinchi qismda esa barcha foydalanilgan adabiyotlar o'zbek lotin alifbosida berilishi talab qilinadi. Misol uchun:

Adabiyotlar

Баранов, Х.К. 1958. Арабско – русский словарь. Москва: Наука.

Adabiyotlar

Baranov, X.K. 1958. Arabsko – russkiy slovar. Moskva: Nauka.

Maqolani rasmiylashtirish talablarining ingliz tilidagi variantini "*The Chicago Manual of Style, 16th Edition*" qo'llanmasi yoki <https://www.chicagomanualofstyle>. havolasidan ko'rib olishingiz mumkin.

GUIDELINES FOR CONTRIBUTORS

Uzbekistan: Language and Culture is an academic journal, publishing research in linguistics, history, literature, translation studies, arts, ethnography, philosophy, anthropology and social studies. We aim to publish cutting edge, innovative, conceptually interesting, original case studies and new research, which shape and lead debates in multifaceted studies. We do not publish economic analyses or policy papers. Any opinions and views expressed in publications are the opinions and views of

the authors, and the publishers are not responsible for the views/ reviews of the contributors.

The journal is published four times a year. The language of articles can be English, Russian and Uzbek. Other Turkic languages are also welcomed. In addition to research articles, the journal welcomes book reviews, literature overviews, conference reports and research project announcements.

1. General

- Submission Guideline

1. Manuscripts may be submitted at any time during the year. However, if the author wishes to have his/her manuscript published in a certain issue of the journal, the submission should be made at least five months in advance of the proposed publication date.

2) Manuscripts should be submitted by email (uzlangcult@gmail.com) as an attachment in MS Word document (.doc) format and use MS Word Source.

3) All manuscripts should be submitted with a cover page including an email address, a mailing address and a short introduction about the author(s) /contributor(s)'.

2. Manuscript format

1) The main texts should be written in Times New Roman font, 12 point, and single-spaced in 44 pagination with 1-inch margins.

2) Submissions must follow the author-date system of The Chicago Manual of Style, 16th Edition.

3) Quotations are given in brackets in the text.

4) A research article should normally be no more than 9,000 words in length, including the following contents:

- an abstract of 150-200 words (in English, Russian, and Uzbek) and seven to ten keywords;

- a list of references of no more than five (5) pages;

- tables and figures, if any.

5) A book review should generally be about 1,500 English words (or other languages) in length, and must include the heading and closing in the following format:

- Heading: Title of the Book. By Author's Name(s). City of Publication: Publisher Name, Year. pp. Price, ISBN:, (hardcover/paperback).

- Closing: Book reviewer's name, affiliation and postal address at the end.

6) Style Points Headings. Limit: Four levels.

Level 1. Title Style (e.g. the first letter of each word upper case, except prepositions), Bold, and 14 point.

Level 2. Title Style, Italics, 14 Point.

Level 3. Modified "down" style (first letter upper case, or first letter of first two words if the first word is an article), Bold, and 12 point.

Level 4. Modified down style, Bold, 11 point.

3. Style and Usage

1) Translation

- Translated excerpts from classical texts or non-English sources should be annotated with clarification of its original/published language and translator. Likewise, "Author's own" translations of quoted texts should be noted as such.

- The author is expected to provide an English translation of key terms in the work, rather than a translator without expertise in the subject.

- Excerpts or quoted texts from published translation will not be edited. However, UzLC editors may query or modify translations of key terms or texts provided by the author.

- Where necessary, short supplementary information such as dates, an item in its original characters, or the Romanized form of a non-English item, may be included.

- Names of foreign publishers, and titles of sources published in a foreign language should primarily appear in Romanized form without translation. However, if necessary, a translation may be added in brackets ([ ]).

2) Names and Terms

- Place Names (foreign):

Designation for division of areas should be either translated or hyphenated after the given area name.

Designation for geographical/structure names are not hyphenated, and appear without the equivalent English term.

Institutional names are considered proper nouns. Their names should appear following the preference of the individual institutions.

3) The descriptive designation of a period is usually lowercase, except for proper names or traditionally capitalized terms.

4. Quotation

1) Block Quotations:

- A block quotation should start with double line spacing and an indentation from the left margin. From the second paragraph of the block quotation, additional paragraph indentation is needed.

Texts in block quotation should be written in Times New Roman 10 pts., and not be entirely italicized.

5. Others

1) There is one space after sentence punctuation and not two.

2) The end parenthesis, closing quotation mark, and footnote numbers come after the sentence punctuation.

3) For parentheses within parentheses, use brackets ([ ]).

6. Basic Citation Format

The following examples illustrate citations using the **author-date** system. Each example of a reference list entry is accompanied by an example of a corresponding parenthetical citation in the text. For more details and many more examples, see chapter 15 of *The Chicago Manual of Style*.

BOOK

Reference List (hanging indent):

Pollan, Michael. 2006. *The Omnivore's Dilemma: A Natural History of How Eating Has Evolved*. New York: Penguin.

In Text Cite:

[Pollan 2006, 99–100]

Reference List (hanging indent):

Ward, Geoffrey C., and Ken Burns. 2007. *The War: An Intimate History, 1941–1945*. New York: Knopf.

In Text Cite:

[Ward and Burns 2007, 52]

For four or more authors, list all of the authors in the reference list; in the text, list only the first author, followed by et al. (“and others”):

[Barnes et al. 2010, 847]

Reference List (hanging indent) book chapter:

Kelly, John D. 2010. “Seeing Red: Mao Fetishism, Pax Americana, and the Moral Economy of War.” In *Anthropology and Global Counterinsurgency*, edited by John D. Kelly, Beatrice Jauregui, Sean T. Mitchell, and Jeremy Walton, 67–83. Chicago: University of Chicago Press.

In Text Cite:

[Kelly 2010, 77]

Chapter of an edited volume originally published elsewhere (as in primary sources):

Reference List (hanging indent) book originally published elsewhere:

Cicero, Quintus Tullius. 1986. “Handbook on Canvassing for the Consulship.” In *Rome: Late Republic and Principate*, edited by Walter Emil Kaegi Jr. and Peter White. Vol. 2 of University of Chicago Readings in Western Civilization, edited by John Boyer and Julius Kirshner, 33–46. Chicago: University of Chicago Press. Originally published in Evelyn S. Shuckburgh, trans., *The Letters of Cicero*, vol. 1 (London: George Bell & Sons, 1908).

In Text Cite:

[Cicero 1986, 35]

BOOK PUBLISHED ELECTRONICALLY

If a book is available in more than one format, cite the version you consulted. For books consulted online, list a URL; include an access date only if one is required by your discipline. If no fixed page numbers are available, you can include a section title or a chapter or other number.

Reference List (hanging indent):

Austen, Jane. 2007. *Pride and Prejudice: A Novel in Five Books*. New York: Penguin Classics. Kindle edition.

In Text Cite:

[Austen 2007, 101]

Reference List (hanging indent):

Kurland, Philip B., and Ralph Lerner, eds. 1987. *The Founders' Constitution*. Chicago: University of Chicago Press. <http://press-pubs.uchicago>.

edu/founders

In Text Cite:

[Kurland and Lerner, chap. 10, doc. 19]

JOURNAL ARTICLE

Article in a print journal

In the text, list the specific page numbers consulted, if any. In the reference list entry, list the page range for the whole article.

Reference List (hanging indent):

Weinstein, Joshua I. 2009. "The Market in Plato's Republic." *Classical Philology* 104:439-58.

In text cite:

[Weinstein 2009, 440]

Article in an online journal

Include a DOI if the journal lists one. A DOI is a permanent ID that, when appended to <http://dx.doi.org/> in the address bar of an Internet browser, will lead to the source. If no DOI is available, list a URL. Include an access date only if one is required by your discipline.

Reference List (hanging indent):

Kossinets, Gueorgi, and Duncan J. Watts. 2009. "Origins of Homophily in an Evolving Social Network." *American Journal of Sociology* 115:405-50. doi:10.1086/599247.

In text cite:

[Kossinets and Watts 2009, 411]

Article in a newspaper or popular magazine

Newspaper and magazine articles may be cited in running text ("As Sheryl Stolberg and Robert Pear noted in a New York Times article on February 27, 2010..."); they are commonly omitted from a reference list. The following examples show more formal versions of the citations. If you consulted the article online, include a URL; include an access date only if your discipline requires one. If no author is identified, begin the citation with the article title.

Reference List (hanging indent):

Mendelsohn, Daniel. 2010. "But Enough about Me." *New Yorker*, January 25.

In text cite:

[Mendelsohn 2010, 68]

Reference List (hanging indent):

Stolberg, Sheryl Gay, and Robert Pear. 2010. "Wary Centrists Posing Challenge in Health Care Vote." *New York Times*, February 27. <http://www.nytimes.com/2010/02/28/us/politics/28health.html>.

In text cite:

[Stolberg and Pear 2010, 12]

WEBSITE

A citation to website content can often be limited to a mention in the text (“As of July 19, 2008, the McDonald’s Corporation listed on its website . . .”). If a more formal citation is desired, it may be cited as in the examples below. Because such content is subject to change, include an access date or, if available, a date that the site was last modified. In the absence of a date of publication, use the access date or last-modified date as the basis of the citation.

Bibliography (hanging indent):

Google. 2009. “Google Privacy Policy.” Last modified March 11. <http://www.google.com/intl/en/privacypolicy.html>.

In text cite:

[Google 2009]

Reference List (hanging indent):

McDonald’s Corporation. 2008. “McDonald’s Happy Meal Toy Safety Facts.” <http://www.mcdonalds.com/corp/about/factsheets.html>.

In text cite:

[McDonald’s 2008]

Jurnal 2017-yil 26-oktyabrda O'zbekiston Respublikasi Matbuot
va axborot agentligi tomonidan № 0936 raqam bilan ro'yxatdan o'tgan.
Tahririyatga kelgan maqolalar mualliflarga qaytarilmaydi.

Jurnal O'zbekiston Respublikasi Oliy Attestatsiya Komissiyasi tomonidan
filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc)
dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalari chop etilishi lozim bo'lgan ro'yxatga
kiritilgan (30.10.2021. № 308/6).

Manzil: Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Yusuf Xos
Hojib ko'chasi 103-uy.
Telefonlar: +99871 281-45-11, +99871 281-41-93.
Website: www.linguistics.tsuull.uz
E-mail: uzlangcult@gmail.com